

В. С. Білоус,
директор бібліотеки
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У БІБЛІОТЕЦІ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

У статті висвітлено діяльність бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського з формування та використання електронних ресурсів у навчально-науковій діяльності, створення електронної бібліотеки як середовища швидкого доступу до інформації, трансформацію бібліотеки у науково-інформаційний центр університету.

Ключові слова: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, електронні ресурси, бібліографічно-інформаційна діяльність, електронна бібліотека.

Глобалізація та інформатизація суспільства, реформування освіти вимагають від освітньої бібліотеки як важливого інструменту навчальної, наукової та пізнавальної активності реорганізації діяльності шляхом нарощування інформаційного потенціалу, інтеграції бібліотечних ресурсів, забезпечення навчально-виховного та наукового процесів повною, оперативною та якісною інформацією, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації для користувачів освітньої галузі.

Саме бібліотеки відіграють провідну роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них. Векторами розвитку процесів автоматизації в бібліотеці є формування інформаційного поля, швидкого доступу до інформації, забезпечення якісного та оперативного бібліографічно-інформаційного обслуговування. Статус бібліотеки визначається не лише кількістю фонду друкованих видань, обсягом передплати, а й тим, яким електронним ресурсом вона володіє, якою мірою готова надати доступ до світових інформаційних ресурсів.

Вагомою складовою документно-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки є електронні ресурси, що створюються, керуються та використовуються за допомогою комп'ютера і містять дані та програми, зафіксовані в електронній (цифровій) формі на певних носіях.

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського є інформаційною основою навчально-педагогічного та наукового процесів, творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої за-

лежить рівень навчання та наукових досліджень. Бібліотека поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, упроваджує інноваційні бібліотечні технології.

Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, бібліотека освоює і активно впроваджує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій у бібліотечні процеси. Інноваційний клімат є умовою розвитку бібліотеки.

Бібліотечний працівник – це посередник між користувачем й інформацією, а бібліотека – комунікаційний канал, який забезпечує рух документної інформації у часі і просторі. Упроваджуючи сучасні інформаційні технології книгозбірня, як важливий підрозділ університету, стає освітньо-інформаційним та комунікативним центром, здатним накопичувати і зберігати у фондах документи для подальшого їх використання за допомогою специфічних бібліотекознавчих методів.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, систематично вивчати нові технології.

Іntenсивність упровадження інновацій у педуніверситеті підтверджує поповнення та оновлення парку ПК та пакетів програм інформаційних технологій, створення бібліотечної мережі, мережі університетського електронного спілкування з виходом в Інтернет, що дає змогу ефективно використовувати інформаційні технології в передачі та засвоєнні навчального матеріалу, надавати широкий доступ студентам до електронної навчально-методичної інформації, електронних навчальних посібників.

Бібліотека має великий досвід у галузі традиційного формування та пошуку документів й набуває досвіду одержання необхідної інформації із зовнішніх джерел, забезпечення кумуляції та збереження електронних ресурсів (текстові документи, мультимедійні матеріали, комп'ютерні програми) та їх використання [5, с. 19].

Персонал книгозбірні розширює методи та урізноманітнює засоби роботи з інформаційними потоками, засвоює технологію архівування джерел електронної інформації та їх аналітико-синтетичного опрацювання, а також створення та використання нових інформаційних продуктів. Для підтримки збереження даних у бібліотеці ведеться їх локальне резервування.

Документи зберігаються на файловому сервері бібліотеки з дотриманням усіх правил і норм зберігання та резервного копіювання даних. Бібліографічна обробка електронних документів здійснюється з використанням АБІС «ІРБІС», яка функціонує у книгозбірні.

Бібліотека освоює інтегрований технологічний цикл, що охоплює послідовність наукомістких процесів комп'ютерного опрацювання документних масивів: бібліографування, реферування, підготовка аналітичних матеріалів, проведення статистичних досліджень. До послуг користувачів багатofункціональний ресурс, що є духовною скарбницею та інформаційною основою наукового та освітнього процесів університету.

З метою оптимізації інформаційного забезпечення різних категорій користувачів бібліотека взяла курс на використання ресурсів глобальних мереж та створення власних інформаційних продуктів. Поряд із традиційними ресурсами на паперових носіях нарощують потужності електронні інформаційні ресурси власної генерації.

Об'єктами для створення колекції електронних документів у вигляді файлів із текстовою, графічною або мультимедійною інформацією є:

- електронні копії оцифрованих документних колекцій (частин фонду активного попиту, краєзнавчого фонду, фонду рідкісних та цінних видань та ін.);
- вибірково-електронні копії статей, які формуються на основі послуг сканування;
- електронні версії літературних та публіцистичних видань вітчизняних і, зокрема, місцевих авторів.

Активно впроваджуються та популяризуються бібліотечно-інформаційні ресурси, створюються нові масиви власних електронних продуктів, використовуються широкі спектри лігвістичних технологій інформаційного пошуку та забезпечується оперативний доступ до інформації.

Бібліотека проводить каталогізацію електронної продукції, здійснює пошук, відбір, обробку та первинний аналіз дедалі зростаючих масивів інформації.

Для оптимального використання накопичених у ній багатств книгозбірня забезпечує їх упорядкування, структурування і продуктивну організацію функціонування в інформаційних системах.

Важливою складовою бібліотечної роботи є бібліографічно-інформаційна діяльність, спрямована на збір, упорядкування, аналітико-синтетичну переробку, збереження, пошук та поширення інформації як на традиційних, так і електронних носіях.

Наразі створено електронну бібліотеку – сукупність електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей для створення, пошуку і використання інформації [2, с. 100–107], яка налічує понад 300 мультимедійних видань, близько 2 тис. повнотекстових видань, електронний каталог.

Електронна бібліотека зберігає, виводить дані в машинозчитуваній формі на комп'ютер користувача, надає швидкий доступ до інформації.

Електронна бібліотека докорінно змінила принцип інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки: звертаючись до системи, користувач отримує не тільки посилання (бібліографію та реферат джерела), а й сам документ (повну копію).

Основні завдання електронної бібліотеки – інтеграція інформаційних ресурсів і ефективна навігація в них.

ЕБ надає ресурси для добору, структурування, інтелектуального доступу, тлумачення, збереження цілісності та забезпечення тривалого функціонування цифрових видань, доступних для використання.

Для вищого навчального закладу необхідність створення електронної бібліотеки зумовлена потребою вирішення проблеми інформаційної недостатності та збереження традиційних фондів на паперових носіях.

Поряд із традиційними каталогами й картотеками активно функціонує електронний каталог. Формування ЕК бібліотеки значно пришвидшилося у 2009 р., чому сприяло розширення парку ПК. Так, у 2008 р. налічувалося 7 комп'ютерів, а в 2009 р. – 53, з них 15 – для персоналу бібліотеки.

ЕК наразі становить 18 баз даних (понад 150 тис. записів), у т. ч. 10 – доступних користувачу (більше 120 тис. записів). БД «Книга» – понад 14 тис. записів, «Аналітичні описи» – понад 80 тис. записів, «Наукові праці викладачів» – понад 14 тис. записів). З метою відображення всіх документів в ЕК, поповнення бази даних «Книга» триває робота з ретровведення (ретроконверсії) активної частини фонду.

БД «Повнотекстові видання» формується як на основі загальнодоступних документів мережі Інтернет, так і шляхом сканування та розробки власних повнотекстових документів, з урахуванням вимог користувачів, інформаційно-пошукових систем та державних бібліотечних стандартів.

Кардинальні зміни в бібліотеці відбулися у 2009 р. – була створена зала електронної інформації (ЗЕІ) на 40 АРМ із підключенням до локальної бібліотечної мережі, університетської та мережі Інтернет.

Безпосередньо перед уведенням зали в експлуатацію вивчався вітчизняний та зарубіжний досвід бібліотек, питання обліку електронних ресурсів у сфері бібліотечної статистичної інформації.

Розроблені відповідні регламентуючі документи та облікові форми:

- Правила користування залом електронної інформації;
- Електронна таблиця обліку користувачів та послуг;
- Форми обліку відвідувачів та послуг;
- Контрольний талон № 1 робочого місця;
- сформовано власну базу даних обліку користувачів на основі традиційної реєстраційної картотеки.

Ефективне функціонування зали електронної інформації дає змогу вирішити такі основні бібліотечні проблеми:

- недостатня кількість примірників видань, брак площ для зберігання фонду, використання машинозчитуваних копій оригінальних документів, збереження книжкового фонду;
- оптимальніше задоволення інформаційних запитів користувачів, надання швидкого доступу до інформації;
- підвищення рівня інформаційної культури і комп'ютерної грамотності як читачів, так і співробітників бібліотеки;

- використання мультимедійних документів;
- створення комфортних умов для користувачів;
- підвищення значення бібліотечної роботи, формування іміджу книгозбірні, що відповідає вимогам бібліотеки сучасного ВНЗ, позитивного статусу університету.

З відкриттям зали електронної інформації зростає можливість використовувати Інтернет і повнотекстові бази, а також електронні документи з фонду бібліотеки. Значно зріс попит на електронні ресурси, посилюється інтерес до повнотекстових документів, поданих в електронній формі. Створена бібліотечна та університетська мережа дала змогу ефективно використовувати інформаційні технології для передачі та засвоєння навчального матеріалу, надати ширший доступ студентам до електронної навчально-методичної інформації.

Вихід в Інтернет дав змогу бібліотеці не тільки одержати доступ до всесвітніх сховищ інформації, а й самій влитися у світовий інформаційний простір, створити свою веб-сторінку, розмістити інформацію про власні ресурси. Використання інтернет-технологій відкрило нові можливості у віртуальному обміні документами.

Працівники книгозбірні проводять пошук релевантної інформації в ЕК та базах даних бібліотек не лише України. Структуруючи інтернет-ресурси, бібліотекарі виступають провайдерами якісної інформації, навчають ефективно шукати інформацію в Інтернеті та користуватися сучасними інформаційними технологіями.

Електронні ресурси формуються такими засобами:

- мануальними (набір текстової інформації, створення цифрових рисунків тощо);
- автоматизованими (методи сканування тексту, рисунків, поповнення електронної бібліотеки готовими електронними документами);
- автоматичними (використання та накопичення інформації, система імпорту електронних документів тощо).

Сучасний розвиток бібліотечно-інформаційних технологій пов'язаний із корпоративним співтовариством, запровадженням технологій корпоративної каталогізації, методик запозичення бібліографічних записів із зовнішніх баз даних. Бібліотека педуніверситету – член Асоціації бібліотек Вінниччини, методичного об'єднання бібліотек ВНЗ м. Вінниці.

Книгозбірня продовжує роботу зі створення аналітичної бази даних на корпоративних засадах, член корпоративної каталогізації – Центрального українського та Регіонального корпоративного каталогів. З 2009 р. бібліотека залучена до проекту зі створення загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», на корпоративних засадах співпраці бібліотек ВНЗ та ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснює формування інформаційного ресурсу психолого-педагогічної тематики.

У рамках науково-дослідницької діяльності бібліотека проводить активну видавничу діяльність. Бібліотекою підготовлено в електронній формі та

видано біобібліографічний покажчик науковців університету, педагогів («Тарасенко Г. С.»), бібліографічний покажчик («Наукові праці Буяльського Б. А.»), черговий випуск бібліографічного покажчика («Наукові праці викладачів...»), бібліографічні покажчики кращої тематики.

Перспективи свого розвитку бібліотека пов'язує з упровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на формування якісного електронного продукту, удосконалення репертуару електронних інформаційних ресурсів, надання швидкого доступу до інформації, подальше підвищення комфортності обслуговування для користувачів.

Література

1. *Иванов, В. К.* Электронная библиотека как индикатор статуса университета / В. К. Иванов // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 8. – С. 22–31.
2. *Майстрович, Т. В.* Электронный документ в библиотеке : науч.-метод. пособие / Т. В. Майстрович. – М. : Либерия-Библиформ, 2007. – 144 с.
3. Новітні інформаційні технології в університетській бібліотеці / Л. Габова, С. Гришко, Л. Дмитренко та ін. // Бібл. форум України. – 2008. – № 4. – С. 17–18.
4. *Стахевич, А.* Нужна ли библиотека современному вузу? / А. Стахевич // Высш. образование в России. – 2008. – № 7. – С. 50–53.
5. *Туровська, Л.* Сучасний бібліотекар у системі інформаційних комунікацій наукової бібліотеки / Л. Туровська // Бібл. форум України. – 2006. – № 3. – С. 17–19.